

MOLIÈRE - LAKOMEC
LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr: Literární směr:
divadelní hra (drama); premiéra r. 1668 v pařížském divadle Palais-Royal [palé
klasická komedie* roajal]; vrcholné období autorovy tvorby; klasicismus*

Slovní zásoba:
převažuje spisovný, ale velmi zastaralý jazyk - zastaralé/knižní tvary sloves v
infinitivu (svěřiti, zadávati, věřiti); proloženo hovorovými výrazy (všecko); občas
zdrobněliny (penízky) a další citově zabarvené výrazy (drahouškové), dále i
básnické výrazy (tuze [velmi], leč [ale]); idiomy* (jsem pod drnem [jsem mrtvý]);
emotivní jazyk hlavně v řeči hl. postavy (Harpagona)

Figury a tropy:
FIGURY: inverze - tj. zastaralý slovosled („...než v lásce své dále se odvážím...“);
TROPY: personifikace* („nebesa učinila pánem“, „láska má nechce poslouchat“);
mnoho metafor* (vir mladosti [divokost mládí]); hyperbola* („Bez vás nemohu žít“)

Stylistická charakteristika textu:
hru tvoří zejména dialogy jednotlivých postav ve formě klasických divadelních
replik, částečně pak i monology; text je střídavě jednoduchý a složitě srozumitelný (složitá a dlouhá souvětí); detailní charakteristika postav; komediální
a důvtipné zápletky; úsměvná nedorozumění

Postavy:
HARPAGON (latinsky harpago = loupit): 60letý vdovec; necitelný a lakomý lichvář, ochotný pro peníze udělat cokoli; ztráta peněz je pro něj tragédií -
chová se hystericky; je zde vyobrazěn jako tragikomická postava; i přes šťastný konec svoje chování nemění (nepřijde mu divné); KLEANTES
(KLEANT): Harpagonův syn; je jeho pravým opakem; miluje chudou Marianu; MARIANA: krásná, ale chudá dívka; má starost o nemocnou matku;
doopravdy (ne kvůli penězům) miluje Kleanta; ČIPERA (ŠTIKA): věrný Kleantův sluha; ukradne Harpagonovi truhlu s penězi v dobrém úmyslu; ELIŠKA
(ELISA): dcera Harpagona; miluje Valéra; VALÉR: sluha Harpagona; miluje Elišku; ANSELM: starší, štedrý a dobrosrdečný šlechtic; má si vzít Elišku
proti její vůli; je otcem Valéra a Mariany; FROSINA: dohazovačka; JAKUB: Harpagonův kuchař a kočí; PANNA KLAUDÝNKA: Harpagonova služka

Děj:
Harpagon omezuje své děti a manipuluje s jejich životy pro svůj osobní zisk; jeho syn Kleantes si dokonce musí půjčovat, protože žádné peníze
nedostává; Kleantes se zamiluje do chudé Mariany → chce požádat otce o svolení ke svatbě → Harpagon ji však chce pro sebe a syna plánuje oženit s
bohatou vdovou → dceru Elišku chce navíc provdat za starého šlechtice Anselma, Eliška ale miluje Valéra → Kleantův sluha Čipera objeví ukrytou
Harpagonovu truhlu s penězi a rozhodne se ji pro dobro svého pána (Kleanta) schovat → Harpagon ji nemůže najít, propadá šílenství, zběsile po truhle
pátrá a všechny okolo podezřívá z její krádeže → navíc se dozví o zasnoubení Elišky s Valérem, kterého chce nechat povést → výměnou za vrácení
peněz se nakonec vzdává Mariany → Valér prozrazuje šlechtický původ sebe a Mariany (jejich otcem je Anselm) → když Harpagon zjistí, že ho svatby
nebudou nic stát (vše zaplatí Anselm, včetně Eliščina věna), schvaluje je → Kleantes se žení s Marianou a Eliška se vdává za Valéra

Kompozice: Inscenace:
hra je rozdělena na 5 dějství; děj na sebe časově
navazuje (chronologický postup vyprávění) Paříž (převážně Harpagonův dům); děj se odehrává
během jediného dne v roce 1670 (2. pol. 17. stol.) Lakomec se dodnes objevuje v
divadelních inscenacích po celém světě

Význam sdělení (hlavní témata, myšlenky a motivy):
TÉMATA: zdůraznění rizik spojených s penězi (deformují charakter, ničí rodinné vztahy a citové vazby); zesměšnění a kritika maloměstáctví (zobrazení
povýšeného, zvráceného a bezohledného chování šlechty a měšťanů); MOTIVY: peníze, láska, chamtivost, vypočítavost, mamon, bohatství

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.): Základní principy fungování společnosti v dané době:
tricetiletá válka - nábožensko-politický konflikt evropských
velmocí (1618-1648); ve Francii vládnul Ludvík XIV.
(1643-1715); vestfálský mír = konec třicetileté války

Kontext dalších druhů umění:
na rozdíl od literatury se klasicismus* v dalších
(1600-1750); vznikají základy moderní filozofie
stol.; MALBA: ve většině zemí baroko - zejména filozofie
racionalista René Descartes [rené dekart]; SOCHA: baroko

Kontext literárního vývoje:
v literatuře probíhá období klasicismu* ale zatím spíše jen ve Francii - básník Jean de la Fontaine (Povídky) nebo významní dramatici, Jean
Racine (Alexander Veliký) a Pierre Corneille (Cid); ve zbytku Evropy zpravidla ještě barokní literatura - v Anglii John Milton (Ztracený ráj), ve Španělsku
Pedro Calderón de la Barca (Velké divadlo světa); u nás tvoří známý pedagog a filozof Jan Ámos Komenský (Labyrint světa a ráj srdce, Orbis Pictus)

AUTOR - život autora:
Molière (1622-1673) - vl. jménem Jean-Baptiste Poquelin; francouzský spisovatel období klasicismu*, herec a jeden z nejslavnějších dramatiků
všech dob; je považován za zakladatele moderní francouzské komedie; narodil se jako syn měšťana → brzy se stal (proti vůli rodiny) komediantem a
hercem → založil vlastní divadelní společnost (uváděla hlavně satirické* komedie* a frašky*) + spolupráce s hudeb. skladatelem Jeanem-Baptistem
Lullym → odvážná kritika a zesměšňování společenských poměrů (např. pokrytectví a snobská morálka šlechty a církve) → časté spory s král. dvorem
→ r. 1673 zemřel přímo na jevišti při 4. repríze své hry Zdravý nemocný (mezi diváky byl i franc. král Ludvík XIV.); proslavil se zejména mezi chudinou

Vlivy na dané dílo:
měšťanská rodina (znalost měšťanského prostředí a nechuť
k tomuto stylu života); Titus Plautus - Komedie o hrnci

Další autorova tvorba:
jeho prvotní méně úspěšné; tvořil dramata/divadelní hry (frašky*, komedie*, veselohry, satiry*, parodie) kritické ke šlechtickému způsobu života (celkem
33 her); některé jeho hry měly baletní prvky, ke kterým napsal hudbu Jean-Baptiste Lully; hry psal jak v próze, tak ve verších; VERŠOVANÉ DIVADELNÍ
HRY: Tartuffe (1664, zakázána až do r. 1669; terčem církev i měšťanstvo), Misanthrop (1666), Chudák manžel (1668); DIV. HRY V PRÓZE: Směšné
preciozky (1659, úspěch; satira* aristokracie, uzavřené ve svém vlastním světě), Don Juan aneb Kamenná hostina (1665, terčem církev; dlouho
zakázána), Zdravý nemocný (1673, poslední dílo, postava měšťana-sobeckého hypochondra); FRAŠKY*: Létařský doktor (1645, prvotina), Žárlivý Petřík
(1650), Zamílovaný doktor (1658, úspěch u král. dvora); KOMEDIE S PRVKY BALETU A HUDBOU J.-B. LULLYHO: Protivové (1661), Sňatek z
donucení (1664), Pán z Prasečkova (1669), Měšťák šlechticem (1670), Psyché (1671, inspirace mytologií)

Inspirace daným literárním dílem (zfilmování, dramatizace, aj.):
FILM: Lakomec (fr. komedie zasazená do moderní doby; 1980) - hraje: Louis de Funès; Lakomec (komedie; 1990) - hrají: Laura Antonelli, Christopher
Lee, aj.; Lakomec (česká TV inscenace; 2002) - hrají: Viktor Preiss, J. Bohdalová, aj.; PŘEKLADY DO ČJ: Erich Adolf Saudek, Jaroslav Vrchlický, aj.

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:
dílo inspirovalo mnohé moderní dramatiky, například tvůrce pozdějších francouzských komedií; hra byla přelomová především v na svou dobu nezvykle
ostré a nevybíravé kritice (většina autorů se i kvůli přísné cenzuře neodvažovala tvořit provokativnější díla), pozdější autory inspirovaly i velmi výrazné
postavy (zejména Harpagon); JAZYK. INSPIRACE: "harpagon" = ve francouzštině dodnes používané označení pro nezvykle chamtivého člověka

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:
autor tímto dílem navázal na předchozí úspěchy (Tartuffe, apod.) a ještě tak zvýšil svou popularitu; dílo bylo populární zejména u chudinských vrstev,
některá Moliérova představení však navštěvoval i tehdejší francouzský král Ludvík XIV.

Dobová kritika díla a její proměny:
na odbornou kritiku (ze zámožnějších vrstev obyvatelstva) dílo
logicky působilo velmi provokativně

Srovnání s vybraným literárním dílem:
Titus Plautus - Komedie o hrnci (taktéž hra o hamižnosti); ostatní Moliérovy hry (společná idea - kritika a zesměšňování šlechty a měšťanstva)

komedie - většinou dramatický (divadelní) žánr; vždy má dobrý konec; vyznačuje se humorem; často vtipně (někdy i silně kriticky) hodnotí lidské nedokonalosti a slabosti
klasicismus - umělecký směr kopírující baroko; vznikl jako reakce na baroko v 17. stol. ve Francii - historicky patří do barokního období; snaha odlišit se od přehnaně
zdobného baroka; starověké prvky (návrat ke klasickému řeckému a římskému umění), střízlivost, jasné daný řád, jednoduchá a srozumitelná forma
commedia dell'arte - divadelní žánr založený na improvizaci; rozkvétl v Itálii v období baroka
idiom - ustálený výslovný výraz, jehož význam není možné odvodit z běžných významů slov, která obsahuje; PŘÍKLAD: „Ztratil hlavu.“ [nemá zdravý úsudek]
metafora - přenesení významu na základě vnější podobnosti (zub pily, kapka štěstí); zub nemá s pilou nic společného, ale tvarem se podobá hrotům na pile; kapka = trochu)
fraška - jednoduchá forma komedie; spíše jednoznačně kladné nebo záporné postavy
personifikace - přiřkládání lidských vlastností neživým věcem či živočichům
baroko - uměl.-kultur. směr; VZNIK: Itálie; ROZVOJ: 1600-1750 (různou rychlostí v různých zemích); reaguje na něj klasicismus; ZNÁKY: okázalost, ošetlost, směšnost
satira - umělecký, většinou literární žánr; ZNÁKY: využívá komičnost, výsměchu, karikatury a ironie; CÍL: kritika nedostatků, problémů, společenských jevů, apod.

Ach, peníze, penízky, vy moji zlatí drahouškové! Vzali mi vás! Pro mne je
všemu konci! Nemám už, co bych na tomto světě pohledával! Bez vás
nemohu žít! To je hotová věc, prostě nemohu! Umírám, jsem nebožtík, jsem
pod drnem.

...
KLEANT: Těší mne, že tě, sestro, o samotě nalézám, tuze rád bych s tebou
mluvil, chci ti svěřiti tajemství.
ELISA: Ráda tě vyslechnu, bratře. Co mi chceš povědít?
KLEANT: Mnoho věcí v jediném slovu, sestro! Miluju!
ELISA: Ty miluješ?
KLEANT: Ano, já miluju. Leč, než v lásce své dále se odvážím, vím, že závisím
od otce, a že jméno syna mne jeho vůli podřizuje, že nemáme zadávati slovo
své bez souhlasu rodičů svých, které nebesa učinila pánem citů a touhy naší,
jimiž jen dle návodu rodičů smíme disponovati; vím, že oni prosti každé pošelilé
vášně, spíší mříš se klamati mohou než my, a prohlédati mnohem lépe, co nám
se hodí; že spíše věřiti máme světlu jich moudrosti než zaslepenosti vášně
své, a že vir mladosti strhuje nás velmi často v nebezpečné propasti. Povídám
ti to, sestro, všecko sám, bych ti uspořil práci, opakovati mi totéž, nebo láska
má nechce ničeho poslouchati, a já prosím, bys mi nedělala výčitek.